

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 16 • 1967 • SIDE 271–272

Friserne i Sorø og Ringsted
S[ven] T[ito] A[chen]

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heralдинen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Friserne i Sorø og Ringsted

VÅBENFRISERNE i Sorø Kirke og i Sankt Bendts Kirke i Ringsted hører til de store heraldiske seværdigheder i Danmark. Bortset fra frisen i Århus Vor Frue Kirke (se illustrationen side 285) er de uden sidestykker her i landet; de forekommer den besøgende særdeles interessante; og den i Sorø er tillige meget smuk. Men hvor meget er de egentlig værd, heraldisk og personalhistorisk? Hvor gamle er de i deres nuværende form? Og hvor ægte?

Sorø

Omkr. 1290 begyndte abbeden for cistercienserklostret i Sorø at lade male en frise i den østlige ende af klostrets kirke, til ihukommelse af klostrets velgørere, som især kom fra den sjællandske Hvide-slægt, herunder sidelinjer og indgiftede slægter. Frisen bestod af våbenskjolde, for mænd, og rosetlignende rammer (firpas) med en kort navnetekst i, for kvinder. Gennem 1300- og 1400-tallet udvidedes frisen stadig, og omfattede til sidst i alt o. 150 skjolde og rammer.

I 1515 foretog abbed *Henrik Tornekrands* en restaurering eller snarere en helt ny ordning og udførelse af frisen; alle skjolde maledes om i renaissanceformer. Som de så ud i 1756, kan de ses på en tegning af Søren Abildgård, gengivet i »Danmarks kirker«. Aftegningen er i farver, men Abildgård var selv klar over, at disse i mange tilfælde var gale, ikke blot på grund af uvidenhed hos frisens restauratorer, men også gennem tidens og kemiens indvirkning: Både hvidt, gult og rødt kunne være blevet sort, gult og rødt tillige mørkebrunt; blått var delvis blevet grønt, og grønt blått.

Fra 1500- til 1800-tallet blev frisen i øvrigt flere gange øget, reduceret eller restaureret; adskillige våbener flyttedes til andre steder i frisen, og hver gang opstod der nye misforståelser og fejl.

I 1871–73 restaureredes kirken af *Jakob Kørnerup*, og han besluttede at bringe fri-

sen tilbage til dens »oprindelige skikkelse«. Han fandt dog kun ca. 30 af, hvad han anså for den ældste frisens våbener og indskriftrammer. De øvrige ca. 120 rekonstruerede han på grundlag af Abildgårds tegninger, klostrets regnskaber, sigiller, samt et par heraldiske håndskrifter m. m. En række våbener føjedes til, endog for personer fra før den oprindelige frisens tid, og delvis uden dokumentation for, hvorledes disses våbener evt. har set ud. Det drejer sig om Hvide-slægtens første kendte generationer i 1200- og 1100-tallet, Absalon og Esbern Snare m. fl., helt tilbage til deres farfar, Skjalm Hvide, der døde o. 1113 og med absolut sikkerhed vides aldrig at have ført våben.

Hvorledes Kørnerup gik frem, og hvorfor han ændrede på skjoldenes rækkefølge, har han forklaret i en rapport i *Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1877, p. 195–252, »Skjalm Hvides slægts grave og skjolde«.

Af denne afhandling fremgår, at Kørnerup var ukyndig i heraldik. Hvor ukritisk og usystematisk han gik til værks, demonstreres af *Henry Petersen* med »Skjoldefrisen i Sorø Kirke. Et kritisk bidrag til dansk heraldik«, *Årbøger* 1883, p. 1–54, trods sin høflige form en tilintetgørende påvisning af, hvor lidet betryggende Kørnerups »restaurering« havde været, og hvor upålidelig hans rapport var.

Henry Petersens afhandling er i øvrigt, trods genealogiske unøjagtigheder og fejl, et klogt og velskrevet stykke heraldisk litteratur, som med udbytte vil kunne læses af enhver, uanset om han agter sig til Sorø eller ej. To andre værker som med fordel kan studeres før et besøg, er »Danmarks Kirker« V Sorø Amt 1, 1936–38, p. 53–59 (med oversigt over trykte og utrykte kilder p. 107) samt L. Balslev »Sorø Kirke«, udgivet af Nationalmuseet, 2. udg. 1966, der indeholder en gennemgang af frisens historie.

Et vigtigt dokument for forståelsen er tillige *F. F. Wendelboes* »Beskrivelse af mindesmærker i Sorø Academies kirke«,

i »Indbydelsesskrift til reformationsfesten ved Sorø Academie den 31. oktober 1836« (jeg skylder *Ernst Verwohlt* tak for bl. a. denne oplysning). Forfatteren — der døde som juridisk student, før værket blev trykt, kun 19 år gammel — har bl. a. nøje optegnet samtlige våbenskjolde, med farveangivelse, således som de så ud og var placeret i kirken o. 1830, altså før Kornrup begyndte sin »tilbageføring«.

I 1927 blev våbenfrisen atter restaureret, og den er i dag et meget smukt syn, med mange dejlige våbenbilleder i ædelt formede skjolde. Hvilke lighedspunkter dens enkelte våbener, i figurer og farver, har med den oprindelige frise, kan dog kun (om overhovedet) opklares gennem et minutigt studium, der især må bygge på Abildgårds tegninger og Wendelboes »Beskrivelse«. Og et sådant rekonstruktionsarbejde er ikke foretaget, i alle fald foreligger det ikke publiceret.

Ringsted

De ældste våbenskjolde i Sankt Bendts Kirke maledes o. 1300, og i de følgende århundreder udvidedes deres antal, men nogen egentlig frise kan man vistnok først tale om efter en tilmaling o. 1550–75. Så vidt som våbenerne i dag kan identificeres, synes de, for størstedelens vedkommende, at have tilhørt kirkens og klostrets velyndere blandt egnens lavadel, især af slægten Skave.

Ringsted-frisen er endnu langt dårligere bevaret end den i Sorø. Den er ommalet gang på gang igennem 1500-, 1600- og 1700-tallet, med farver, figurer og navne stadig mere forvansket. I 1757 aftegnedes frisen af Søren Abildgård, men der er næsten ingen lighedspunkter mellem dens udseende dengang og nu. Som den ser ud

i dag er frisen en rekonstruktion, foretaget o. 1901–09 af ingen ringere end *H. Storck* og på grundlag af en betænkning af *A. Thiset*. Bl. a. flyttede Storck hele våbenrækken højere op på muren end den hidtil havde siddet! Af de nuværende o. 100 våbenskjolde stammer kun ét fra den første tid. Det er løvevåbenet på krydshvælvets nordøstpille, tilhørende Knud, en uægte søn af Valdemar Sejrs hertug af Estland. Et andet våben, fra 1400-tallet, findes i kirkens museum. Ca. ti skjolde kan føres tilbage til udvidelsen i anden halvdel af 1500-tallet. Resten er senere, og delvis totalt forfuskede.

Af litteratur om frisen er der ikke meget. Vigtigst er »Danmarks Kirker« V Sorø Amt I, 1936–38, p. 137–46 + bibliografi p. 184, med bl. a. gengivelse af Abildgårds tegninger. En artikel af Erik Gribso, »Skjoldefrisen i Sct. Bendts Kirke«, i *Venstres Folkeblad* 1935, findes som særtryk; den er næsten udelukkende personalhistorisk. En bog som bør medbringes (og det gælder også Sorø) er N. M. Saxtorph »Jeg ser på kalkmalerier« (se side 285).

Disse mistrøstige rekapitulationer bør ikke afholde nogen fra at besøge de to kirker. Dels er friserne trods alt værd at se, navnlig den i Sorø. Dels indeholder de to kirker overmåde meget andet af stor og ureduceret heraldisk interesse. I Ringsted f. eks. kalkmaleriet fra o. 1325 af den svenske kong Birger Magnusson (død 1321) med sit folkungeskjold og -hjelme, og den unike messingplade, fra o. 1319, over kong Erik Menved iført sin våbenkjortel (se billedet i HT 1967, nr. 15 p. 245). I Sorø f. eks. gravmælet over kong Christoffer 2. og Eufemia af Pommern, fra o. 1350, domineret af deres våbendyr, løven og griffen.

S. T. A.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.